

Spora Katılımın Belirleyicileri: Avrobarometre Üzerinden Sosyolojik Bir Analiz

Determinants of Sports Participation: A Sociological Analysis through the Eurobarometer

Cihan AKKAYA *

Öz: Spor olgusunun toplumdaki görünürlüğünün tarihsel süreç içerisinde artarak devam etmesi, onu sosyolojik açıdan incelemeye değer hale getirmiştir. Fiziksel aktivite ve egzersiz gibi kavramlarla spor ve sağlık ilişkisi güçlenmiş; spor herkesin içinde olması istenen bir faaliyetler bütünü haline gelmiştir. Ancak spor sadece sağlık için yapılan faaliyetler olarak ele alınmayacak kadar geniş sosyolojik bir olgudur. Bireylerin spor yapmasının ardında yatan nedenlerin incelenmesi, spor olgusunun daha iyi anlaşılması bakımından önem taşımaktadır. Bu amaçla son yıllarda yapılan araştırmalar artmıştır. Avrupa Komisyonu'nun Avrobarometre (Eurobarometer) anket çalışmaları spor ve fiziksel aktivite konusunu içine alarak; Avrupa Birliği (AB)'ne üye ülke vatandaşlarına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Spora katılım düzeyleri, spor ve diğer fiziksel aktivitelerin yapıldığı mekanlar, spora katılımı güdüleyici ve engelleyici faktörler gibi konular bu araştırmalarda ele alınmaktadır. AB vatandaşlarının yıllar geçtikçe spor ve fiziksel aktiviteye katılım oranlarının düştüğü ortaya çıkmaktadır. Avrobarometre anketleri yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, ekonomik durum gibi değişkenlerle spor ve fiziksel aktivite hakkında bizlere betimleyici veriler sağlasa da; spor olgusunun çok daha derin analizler gerektirdiği açıktır.

Anahtar sözcükler: Spor, Fiziksel Aktivite, Sağlık, Avrobarometre

Abstract: The consistent increase in the visibility of the phenomenon of sports in the society throughout history has made it worth studying from a sociological perspective. The relationship between sport and health has been strengthened with concepts such as physical activity and exercise and sports have become a whole range of activities in which everybody is expected to participate. However, sport is such a wide sociological phenomenon that it cannot be addressed solely as activities undertaken for health. Studying the reasons why individuals engage in sport is important for the better understanding of the phenomenon of sports. The research conducted in this respect has increased in the recent years. The Eurobarometer survey studies of the Council of Europe are carrying out work directed at the citizens of the member countries of the European Union by including the concepts of sports and physical activity. Issues such as the levels of participation in sports, places in which sports and other physical activities are undertaken, as well as incentive and disincentive factors in sports participation are studied. It has been found that European citizens' level of participation in sports and physical activities has decreased over the years. Although the Eurobarometer surveys provide us with descriptive data regarding sports and physical activity with such variables as age, gender, education level and economic status, it is clear that the phenomenon of sports requires a much deeper analyses.

Keywords: Sports, Physical Activity, Health, Eurobarometer

* Dr. Öğr. Üyesi; Karabük Üniversitesi, Hasan Doğan Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Karabük.
cihanakkaya@karabuk.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9192-3422>

Giriş

Spor ve fiziksel aktivite; günümüzde birbirinin yerine kullanılabilen ama gerçekte birbirinden farklı anlamlar içeren kavramlardır. Hem akademik dünyada hem de gündelik hayatta değişik yönleriyle öne çıkartılabilen bu kavramların, toplumsal alandaki görünümünün ve öneminin sürekli artması farklı bakış açılarını ve tanımlamaları da beraberinde getirmektedir. Spor ve sağlık ilişkisini ortaya koyan düşüncelerin baskın olduğu görülebilir ancak bu düşünceler doğrudan sporu işaret etmemekte, sadece fiziksel aktivitenin önemini ortaya koymaktadır. Bu anlamda fiziksel aktivite ve spor aslında aynı şey olarak görülmemektedir. Fiziksel aktivite ve egzersizler yürümek, bisiklete binmek ya da asansör yerine merdivenleri kullanmak gibi gündelik aktiviteleri içerirken, bunların hiçbiri spor olarak ele alınmamaktadır. Spor ile fiziksel aktivite arasındaki farklılıkların en önemlisi ise sporun fiziksel aktivite ve egzersize göre daha yarışmacı ve rekabetçi yapısının olmasıdır (Waddington 2007, 2092). Spor terimi ise her şeyden önce bir olguyu ifade etmekte ve farklı ülkelerde farklı anlamlar taşıyarak içinde bir nevi kültürel çeşitlilik barındırmaktadır.

Spora katılım konusunda ‘sağlık’ vurgusu ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle spor, fiziksel aktivite ve sağlık bu çalışmanın kavramsal boyutu olarak düşünülmüştür. Ancak sağlık vurgusunun yanında çok daha farklı belirleyicilerin de olması, spor ve fiziksel aktivitenin kavramsal boyutunun yanında toplumsal boyutunun da incelemeye değer olduğunu göstermektedir. Son derece dinamik bir alan olan Spor Sosyolojisi, yıllar içinde sporla ilgili pek çok konuyu kendisine araştırma konusu edinmiştir ve öyle görünüyor ki edinmeye devam edecektir. Bu anlamda beden ve buna bağlı olarak sağlık, fitness, egzersiz, obezite gibi konular son 30 yılda spor sosyolojisi alanında en çok çalışılan ve araştırılan konular arasında yer almaktadır (Seippel 2018). Bu çalışma ilgili kavramlar kullanılarak, Avrobarometre araştırma raporundaki veriler sosyodemografik değişkenlerle ele alınarak, spora katılımın belirleyicileri konusunda bir analiz ortaya koyarak literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Spor, Fiziksel Aktivite ve Sağlık

Spor; sosyolojide toplumsal bir kurum olarak ele alınmakta, toplumu etkilemekte ve toplumdan etkilenmektedir. Dinamik yapıya sahip olan toplumlar, tarihsel süreç içerisinde çeşitli değişimler geçirebilmekte ve bu toplumsal değişim sürecinden spor da etkilenmekte; yeni anlamlar kazanmaktadır. İlk insanların doğayla giriştikleri mücadelelerden benzetim yoluyla ortaya çıkan ya da çıktığı kabul edilen spor (Fişek 1985, 8-9) insan yaşamına yön verebilen kurumlardan biri haline gelmiştir. Spor kelimesinin Latince, “OF: delport” ve “ME: disport” sözcüklerinin kısaltılmış şekli olarak oyun, oyalanma ve işten uzaklaşma anlamlarını taşıdığını belirten Balcıoğlu (2003, 128); sporun ayrıca saldırganlık dürtüsünü azaltıcı yönü olan, bireylerin ruhsal ve bedensel sağlıklarını güvence altına alan, genç insanları savaşa hazırlayan, kitlelerin afyonu olduğunu öne süren, bireylerin toplumsal ve ekonomik ihtiyacını karşılayan faaliyetler olarak gören tanımlamalarının olduğunu altını çizmektedir.

Sporun tarihsel süreç içerisinde yarışmacı veya rekabetçi (competitive) yönü de ön plana çıkmıştır. Çok uluslu, çok veya tek branşlı pek çok spor örgütü- Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), Uluslararası Federasyonlar (ITF, FIFA, IAAF), Ulusal Olimpiyat Komiteleri (TMOK), Konfederasyonlar (UEFA), Ulusal Federasyonlar (TFF) gibi – bugün büyük spor organizasyonlarının gerçekleşmesinde ve sporun profesyonel anlamda gelişmesinde birlikte hareket etmektedir. Bu şekilde spor daha da endüstrileşirken, sporcular (profesyonel) arasındaki rekabet ve yarışma duygusu da ön plana çıkmaktadır. Ancak bu durumun sporun kendi ruhuna ters olduğunu düşünenler de vardır. Örneğin Şenel’e (2008, 7) göre; ‘yarışma eylemi’ etik açıdan yanlıştır, bir tarafın diğer tarafa üstünlük kurma isteğidir. Oysa spor geniş anlamıyla – yarışma ögesi olsun veya olmasın – beden eğitimi ile ilgili etkinlikleri dile getirmektedir. 18. yüzyılda ortaya çıkan endüstri devrimi ve kapitalizm bedensel etkinlikleri de rekabetçi hale

getirmiştir. Fakat sporu rekabetçi faaliyetler bütününe indirgemek, sporun ne olduğunu anlamada yetersiz kalmaktadır.

Sporun içinde barındırdığı bu farklı anlamlar, ülkeler düzeyinde de karşılık bulmaktadır (Volkwein-Caplan 2004, 12). Çoğu Avrupa dillerinde sporun geniş anlamları vardır; egzersiz ve fitness'ın yanı sıra, rekreasyon ve eğlence için yapılan hareketleri de içeren çeşitlilikler içinde spor terimi ele alınmaktadır. Modern spor denilen olgu; Avrupa Konseyi tarafından özgür ve spontane olarak keyif ve rahatlama için yapılan fiziksel aktiviteler olarak tanımlanmıştır. Düğün (*proper*) spor fiziksel bir çaba gerektirir, çeşitli kategorileri kapsar; bunlar içinde rekabetçi oyunlar, atletizm, dans gibi estetik hareketler ve kondisyon aktiviteleri bulunmaktadır. Amerika'da ise spor terimi genellikle rekabetçi sportif çabalar olarak ele alınmaktadır. Fiziksel aktivite çeşitlerinin ise aktivitelere bağlı olarak belirli terminolojileri bulunmaktadır. Yine de Avrupa'da kine benzer şekilde, fitness ve sağlık egzersizleri; boş zaman ve eğlence aktiviteleri (dans, oyun gibi) olarak nitelenmektedir. Burada tam manasıyla spor terimi kullanılmamaktadır, bu yüzden spor konsepti Kuzey Amerika'da daha dar ve ana hedef rekabet olduğunda kullanılmaktadır.

Fiziksel aktivite kavramı hakkında da çeşitli tanımlamalar ve kavramsallaştırmalar geliştirilmiştir. Örneğin; temel olarak kabul edilebilecek bir tanıma göre; “*Fiziksel aktivite gündelik yaşam içerisinde kas ve eklemlerimizi kullanarak enerji tüketimi ile gerçekleşen, kalp ve solunum hızını artıran ve farklı şiddetlerde yorgunlukla sonuçlanan aktiviteler olarak tanımlanabilir. Yürümek, koşmak, sıçramak, yüzmek, bisiklete binmek, çömelmek -kalkmak, kol ve bacak hareketleri, baş ve gövde hareketleri gibi temel vücut hareketlerinin tümünü ya da bir kısmını içeren çeşitli spor dalları, dans, egzersiz, oyun ve gün içerisindeki aktiviteler fiziksel aktivite olarak kabul edilebilirler*” (Bek 2008, 9). Bu tanıma bakıldığında herhangi bir ekipmana ya da spor salonu gibi bir alana ihtiyaç duyulmadan tüm bireylerin fiziksel aktivitelere katılabileceği vurgusu öne çıkmaktadır. Ancak her bireyin aynı oranda veya düzeyde bu aktiviteleri gerçekleştiremeyeceği unutulmamalıdır. Fiziksel aktiviteler bireyler arasındaki farklılıklara bağlı olarak farklı seviyelerde gerçekleştirilebilmektedir. Yapılan aktiviteye ve aktiviteyi gerçekleştiren kişinin kapasitesine göre aktivitenin yoğunluğu değişmektedir. Örneğin en sık gerçekleştirilen fiziksel aktivitelerden biri olan koşma, genelde yürüyüşe göre daha yoğun bir fiziksel aktivitedir; genç ve fiziksel kondisyonu iyi olan bir kişi belli bir hızda veya tempoda koşma aktivitesini daha yaşlı ve fiziksel kondisyonu daha kötü olan bir kişiye göre daha kolay gerçekleştirecektir. Bireyler bu bağlamda kendi durumlarına (ekonomik, sosyal, fiziksel) uygun fiziksel aktiviteleri seçerek sağlıklarını koruma yoluna gitmektedir.

Performans ve insan hareketi ile ilgili literatüre göre fiziksel aktivite, fitness gibi sportif faaliyetleri kapsamakta ve bireyleri rehabilite edici yönü vurgulanarak sağlıkla ilişkilendirilmektedir. Fitness sağlıklı olmanın ve kendini kanıtlamanın (*self-realization*) bir parçası olarak görülmektedir (Volkwein-Caplan 2004, 11). Bu noktada fitness kavramı günümüzde ön plana çıkmaktadır. Fitness'in karmaşık bir yapıda olduğunu ve net bir tanımının olmadığını belirten Maguire'a göre (2008, 2-3) fitness; hissedilen kapasiteyi, kendimizi nasıl gördüğümüzü ve başkalarının bizi nasıl gördüğü üzerine düşünceleri, toplumsal norm ve beklentileri içermektedir. Günümüzde fiziksel aktiviteler denildiğinde akla gelen ilk kavramlardan olan fitness, spor bilimi açısından ‘fiziksel uygunluk’ ve ‘zindelik’ gibi anlamlara gelse de görüldüğünün daha ötesinde anlamlara sahiptir. Bireyler için sağlıklı olmanın yanında, bedensel güzellik için de bir araç olan fitness; kentsel yaşam içinde sadece sağlık ya da egzersiz kulüpleriyle ilgili olmayan, bireylere tüketim kültürünün getirdiği bir mücadele ve çatışma alanı olarak ele alınması gereken bir kavramdır (Maguire 2008, 3).

Fiziksel aktivite ve spor kavramlarının birbirinden farklı yönlerini belirtmesi bakımından ‘*kitle sporu*’ ve ‘*elit sporu*’ kavramları da hem spor bilimleri hem de spor sosyolojisi literatüründe kullanılmaktadır. ‘Herkes için spor’ fikrine dayanan bir kavram olan kitle sporu, çalışmadan arta kalan zamanları içine alan serbest zaman sporu olarak da ifade edilmektedir. Elit sporu ise profesyonelliğe vurgu yaparak; performansı ve rekabeti ön plana çıkartmaktadır (Amman

2000, 105). İki alan için sporun yapılış amacı bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Elit spor ile uğraşan biri sporu bir iş olarak görür; spor aracılığıyla para ve statü elde etmek ister. Kitle sporunda ise amaç bedensel/fiziksel bir aktivitede bulunmaktır. Spor haz, mutluluk, sağlık, eğlenme vb. amaçla yapılır. Kitle sporunda yarışma ve rekabet çok daha geri plandadır. Elit sporunda sporun kendi içindeki katı kuralları geçerliyken, kitle sporunda bireyler daha rahattır, sporun profesyonellik anlamındaki kurallarına uymak zorunda değildir.

Yapılan tanımlamalardan da görüleceği üzere, spor ve fiziksel aktivitenin hem birbiriyle ilişkili hem de çok farklı boyutları söz konusudur. Sporun tarihsel süreç içerisinde olgusal anlamda toplumdaki ağırlığının artmasıyla, bu denli çeşitli tanımlamalar yapılması arasında bağlantı bulunmaktadır. Spor modernleşme ile toplumda görünür hale gelen bir olgudur. İlk başlarda belli bir kesimin ve profesyonellerin ilgi alanı olan spor, zamanla buna izleyicileri de ekleyerek daha geniş toplumsal kesimlere ulaşmıştır. Günümüzde de 'sağlık için spor' veya 'bedensel güzellik için spor' gibi söylemler fiziksel aktivite, egzersiz, fitness gibi yeni spor alanlarını ortaya çıkarmıştır. Bu alanlar da profesyonel (elit) spor ve seyirlik spor alanlarının dışında ele alınmakta ve çok geniş toplumsal kesimleri içermektedir. Vurgulanması gereken diğer bir husus ise sporun ve buna bağlı olarak fiziksel aktivitenin sağlık için yararlı ve gerekli olduğu, insan sağlığını olumlu yönde etkilediği yönünde yaygın bir inanış ve toplumsal onaylanmanın söz konusu olmasıdır. Spor ve sağlık ilişkisine dikkat çeken ideolojinin geçmişinin uzun yıllara dayandığı belirtilmektedir. 20. yüzyılda, özellikle de 1960'lı yıllardan bu yana yapılan araştırmalar bu varsayımları kanıtlamaya odaklanmıştır (Volkwein-Caplan 2004, 63). Spor ve fiziksel aktivitenin sağlıklı olmakla ilişkili görülmesi İngiltere ve Kuzey Amerika'nın sağlıklı ilgili pek çok resmi yayın organı tarafından da belirtilmektedir (Waddington 2007, 2091-2092).

Günümüzde tıbbi gelişmeler insan sağlığı konusunda olumlu gelişmeler sağladıysa da, bireyler bununla yetinmeyip sağlıkları için kendi istekleri doğrultusunda sporun ve fiziksel aktivitenin içinde olma eğilimine sahiptir. Çünkü bireyler spor ve sağlık ilişkisine yönelik söylemlerden etkilenmekte ve bireyler tarafından bu yönde ortak bir bilinç geliştirilmektedir. Artan obezite salgını ve yaşam tarzına bağlı olarak ortaya çıkan hastalıklar halk sağlığına bir tehdit olarak görülürken, aynı zamanda fiziksel aktivite ve spora katılımın yetersizliğine işaret etmektedir. Fiziksel aktiviteye katılımın az olması, son yıllarda halk sağlığı açısından ölüm ve kronik hastalıkların ana nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Fiziksel hareketsizliğe bağlı aşırı kilo ve obezite genel ölüm oranları açısından yüksek bir risk faktörü olarak görülmekte ve Dünya Sağlık Örgütü (W.H.O) gibi uluslararası kuruluşların raporlarında da bu soruna işaret edilmektedir (Lee 2015, 283-284). Dünya Sağlık Örgütü'ne (2010, 10) göre fiziksel hareketsizlik düzeyi, dünya çapında insanların genel sağlığına olan etkileriyle birlikte yükselmektedir; kardiyovasküler hastalıklar, kanser ve diyabet gibi bulaşıcı olmayan hastalıklar (NCD -Non-communicable Diseases) yaygınlaşmaktadır. Küresel anlamda sağlığın nüfusun yaşlanması, hızlı -plansız kentleşme ve küreselleşme olmak üzere üç ana faktörden etkilendiği belirtilmektedir. Bütün bu gelişmeler sağlıksız ortamlara ve davranışlara neden olurken, bu olumsuz gelişmelere bireysel çözüm olarak da fiziksel aktiviteye katılım önerilmektedir. Bu sayede koroner kalp hastalığı, felç, şeker hastalığı, yüksek tansiyon, kolon kanseri, göğüs kanseri ve depresyon gibi hastalıklara yakalanma riskinin azaldığı belirtilmektedir.

Spor, fiziksel aktivite ve sağlık ilişkisi ele alınırken sağlığın da aslında ne anlama geldiği üzerinde durmak gerekmektedir. ABD Sağlık ve İnsan Hizmetleri Bakanlığı'nın (U.S. Department of Health and Human Services) tanımına göre sağlık (1996, 22); hem fiziksel, sosyal ve psikolojik boyutlarıyla hem de pozitif ve negatif taraflarıyla süreklilik özelliği gösteren bireysel bir durumdur. Pozitif sağlık hayatın tadını çıkarma ve yine hayatın zorluklarına direnebilme kapasitesiyle ilgilidir; yani sadece hastalığın olmamasıyla ilişkilendirilmemelidir. Negatif anlamda ise sağlık, hastalık ve daha ileri düzeyde erken ölümlülikle ilgilidir. Bu

bağlamla da spor yapmak ve fiziksel aktivitelere katılmak gündelik hayatın getirdiği hareketsiz yaşamdan kurtulma yolu olarak görülmekte ve bu şekilde insan sağlığını koruyucu faaliyetler olarak ele alınmaktadır. Spor ve fiziksel aktivite bireylere sosyal bir etkinlik imkânı da yaratarak hayatın pozitif yönünü sunmakta ve psikolojik anlamda bireyleri hastalıktan uzak tutmaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışmada bireyleri spora ve fiziksel aktiviteye yönelten faktörlerin sosyolojik bir analiz hedeflenmektedir. Bu analizler için Eurobarometer (Avrobarometre) raporunda yer alan verilerden yararlanılacaktır. Çeşitli başlıklar altında raporda yer alan bu veriler bu çalışma açısından 'ikincil veriler' olarak adlandırılabilir. Bir araştırmacının doğrudan kendisinin elde etmediği veriler olarak ele alınabilecek ikincil veriler çeşitli araştırma raporlarında ham bir şekilde veya belli bir sınıflamaya tutularak yayınlanabilmektedir, böylece de araştırmacılar için zengin içerikli ve uzun dönemli bir çalışma yapma imkânı sağlamaktadır (Coşkun *et al.* 2017, 80). Avrobarometre raporunda yer alan bu veriler, normalde tek bir araştırmacının altından kalkamayacağı ya da ulaşamayacağı sayıda katılımcıdan elde edilen veriler olduğu için bu verilerin daha kapsayıcı ve geniş bir analiz imkanını sağlayacağı öngörülmektedir.

Avrupa Birliği (AB) bünyesinde kurulan ve Avrupa Komisyonu'na bağlı olarak faaliyet gösteren Avrobarometre (Eurobarometer); Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin vatandaşlarına yönelik çeşitli konularda anket çalışmaları yürütmektedir. Bu konulardan birini de "spor ve fiziksel aktivite" oluşturmaktadır. Bu zamana kadar 2002, 2009, 2013 ve 2017'de yürütülen çalışmaların son raporu 2018 yılında yayınlanmıştır. *Special Eurobarometer* adı altında 28,031 Avrupa Birliği vatandaşından, spora ve fiziksel aktivitelere katılımlarına ilişkin çeşitli değişkenler kullanılarak veriler elde edilmiştir. Bu anket çalışması her AB vatandaşının evinde, kendi anadilinde yüz yüze şekilde gerçekleştirilmiştir (Eurobarometer 2018, 3). Avrobarometre raporuna teorik olarak bakıldığında nicel verilerden oluşan ve çeşitli değişkenlerin ele alındığı bir model görülmektedir. Yaş, cinsiyet, mesleki durum ve eğitim durumu gibi pek çok sosyolojik çalışma ve analizde karşılaşılabilecek temel değişkenler burada da karşımıza çıkmaktadır.

Bu değişkenlerin veya toplumsal olguların kullanıldığı, spora ilişkin pek çok nicel çalışma/araştırma bulunmaktadır. Genel olarak, kesitsel (cross-sectional) çalışmaların yaş ve spora katılım arasında negatif bir ilişki olduğunu gösterdiği belirtilmektedir (Hovemann & Wicker 2009, 53) Bununla birlikte, boylamsal (longitudinal) analiz veya kohort dizi (cohort sequence) analizi gibi yöntemlerle yapılan çalışmalar da, bu negatif korelasyonun dikkate değer olduğunu ortaya çıkarmıştır. **Cinsiyet** değişkeniyle ilgili olarak da ulusal düzeyde, erkeklerin kadınlardan daha fazla spor yaptıklarını gösteren çeşitli çalışmaların olduğu belirtilmektedir (Hovemann & Wicker 2009, 54). Ayrıca zamanla kadınların spora olan katılımının arttığı da kabul edilmektedir. **Eğitim düzeyi** ve **mesleki durum** değişkenlerine göre de çeşitli varsayımlar öne sürülebilmektedir. Eğitim düzeyi ve spora katılım arasındaki pozitif korelasyonlar kabul edilir. Mesleği olan kişilerin mesleği olmayan kişilere göre daha fazla paraya (gelire) sahip olduğu varsayımından hareket edilerek, bu durumun spora katılımı etkilediği düşünülmektedir.

Bu raporda Ana Bulgular (*Main Findings*), Spora ve Fiziksel Aktivitelere Katılımın Sıklığı ve Düzeyi (*Frequency and Levels of Engagement in Sport and Other Physical Activity*), Sporun ve Fiziksel Aktivitenin Nerede Yapıldığı (*Where Citizens Engage in Sport and Other Physical Activity*), Spora Katılımın Altında Yatan Güdüleyici ve Engelleyici Faktörler (*Understanding Motivators and Barriers to Sport Participation*), Spora Katılımda Yerel Alanın Desteği (*Support for Sport Participation in Citizens' Local Area*), Sporda Gönüllülük (*Volunteering in Sport*) başlıkları altında veriler sunulmuştur. Ancak bu çalışmada spor, fiziksel aktivite ve sağlık kavramları ile ilişkilendirme ve sosyolojik değerlendirme yapma imkânı sağlayacağı düşünülen kategorilere yer verilmiştir. Bu amaçla söz konusu kategoriler Spora Katılım Düzeyleri, Spor ve Diğer Fiziksel Aktivitelerin Yapıldığı Yerler ve Spora Katılımda Güdüleyici ve Engelleyici

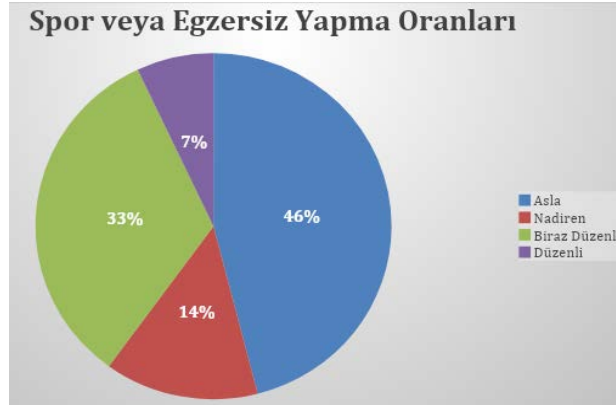
Faktörler şeklinde belirlenmiştir.

Spora katılım düzeylerinin raporda oran (%) olarak sunulmuş olması, genel bir çerçeve çizilip buna göre analiz yapma imkanını sağlaması bakımından önem taşımaktadır. Sporun ve fiziksel aktivitelerin nerede yapıldığı; söz konusu faaliyetlerin mekânsal önemini ve kentsel yaşam ilişkisini ortaya koyacaktır. Öte yandan spora ve fiziksel aktiviteye katılımında güdüleyici ve engelleyici faktörler ise bu faaliyetlerin bireyler açısından taşıdığı anlamları gösterecektir.

Bulgular

Spora Katılım Düzeyleri

Avrupalıların neredeyse yarısının hiçbir zaman spor veya egzersiz yapmadığı ve bu oranın son yıllarda kademeli olarak arttığı belirtilmektedir. Beş Avrupalıdan ikisi (%40) haftada en az bir kez spor veya egzersiz yaparken, Avrupalıların %7'si düzenli (haftada en az beş kez) olarak yapmaktadır. Ancak, katılımcıların neredeyse yarısı (%46) hiçbir zaman spor veya egzersiz yapmamaktadır. Spora katılım düzeyleri 2013'ten bu yana önemli ölçüde değişmemiştir. Ancak, hiç spor veya egzersiz yapmamış olanların oranı %42'den %46'ya yükselmiştir ve bu durum 2009'dan bu yana artan bir eğilim göstermektedir. Katılımcıların yarısından azı (%44) en az haftada bir kez başka fiziksel aktivite (bisiklete binme, dans etme veya bahçecilik gibi) yaparken, %35'i asla bu tür bir aktivite yapmamaktadır. Bu durum 2013 verilerine göre genel olarak artmıştır (%30'dan %35'e yükselmiştir) (Eurobarometer 2018, 4).

Bu grafikte “*Ne sıklıkla spor veya egzersiz yaparsınız?*” sorusuna verilen yanıtlara göre çıkan oranlar görülmektedir (Eurobarometer 2018, 7). ‘*Egzersiz*’ terimi, spor bağlamında veya sporla alakalı bir ortamda yapılan herhangi bir fiziksel aktivite anlamında kullanılmış. Örneğin; yüzmek, bir spor merkezinde antrenman yapmak veya parkta koşmak gibi...

‘*Düzenli*’ (regularly), katılımcıların haftada en az 5 kez egzersiz yapması anlamına gelmekte iken; ‘*biraz düzenli*’ (with some regularity) haftada 1 ila 4 kez anlamına gelmektedir. ‘*Nadiren*’ (seldom) ise ayda 3 kez veya daha az sıklıkla anlamında kullanılmış. 2013 verilerine göre kıyaslama yapıldığında; hiç egzersiz veya spor yapmayanların oranının arttığı (%42’den %46’ya), nadiren spor veya egzersiz yapanların oranının ise azaldığı (%17’den %14’e) belirtilmektedir.

Burada ‘*asla*’ (never) yanıtını verenlerin oranı oldukça dikkat çekicidir. Sporun içerisine herhangi bir egzersiz veya fiziksel aktiviteler dahil edilmesine rağmen yüksek bir oran bulunmaktadır ve bir önceki araştırmaya (Eurobarometer 2013) göre %4’lük bir artış söz konusudur. *Düzenli* ve *nadiren* cevabını verenlerin oranının da bir önceki araştırmaya göre azaldığı raporda belirtilmiştir.

Spora veya fiziksel aktiviteye katılım için ana motivasyonun sağlık ve zindeliğin (fitness) artırılması olduğu belirtilmiştir. Zaman yetersizliği ise ana engeldir. Spora ya da fiziksel aktiviteye katılmanın en yaygın nedenleri sağlığı iyileştirmek (%54) ve zindeliği geliştirmek (%47) olarak bulunmuştur. Diğer popüler nedenler arasında ise rahatlamak (%38), eğlenmek (%30) ve fiziksel performansı iyileştirme (%28) sayılabilir. 2013 verileriyle kıyaslandığında sağlık amaçlı spora ve fiziksel aktiviteye katılımında düşüş varken; diğer motivasyonlar olan fiziksel kondisyonu ve zindeliği geliştirmede yükselme vardır. Zaman eksikliği sporu daha düzenli yapmamak için verilen ana nedendir (%40). Bahsedilen diğer faktörler, motivasyon eksikliği veya ilgisizlik (%20) ve sakatlık veya hastalık (%14) durumlarıdır. Bulgular 2013 yılındakilerle geniş ölçüde

uyumludur (Eurobarometer 2018, 5).

11 AB ülkesindeki katılımcıların yarısından fazlasının (örneğin Bulgaristan, Yunanistan ve Portekiz %68, Romanya %63, İtalya %62 oranıyla) hiçbir zaman spor ya da egzersiz yapmadığı verisine ulaşılmış. Buna karşın kuzey ülkelerinde hiçbir zaman spor yapmayanların oranı (Finlandiya %13, İsveç %15, Danimarka %20 oranıyla) daha düşük bulunmuş. Bu ülkelerde düzenli veya biraz düzenli spor veya egzersiz yapanların oranları ise Finlandiya %69, İsveç %67, Danimarka ise %63 olarak belirtilmiştir (Eurobarometer 2018, 8).

Kuzey ülkelerinin spor faaliyetlerine katılımın en yüksek olduğu ülkeler olması dikkat çekicidir. Spor anlamında aktif Avrupalıların en düşük oranları Güney AB üye devletlerindedir. Bu durumun mevcut tesisleri ve altyapıyı yansıtmasının muhtemel olduğu da raporda belirtilmiştir. Çünkü katılımcılara fiziksel aktivite için fırsatlar sorulduğunda Kuzey ülke vatandaşları güneydekilere göre daha fazla fırsattan söz etmiştir.

Avrupa Birliği'nde (AB), erkeklerin kadınlardan daha fazla egzersiz ve spor yapmakta veya diğer fiziksel aktivitelere katılmakta olduğu veya katılmalarının daha muhtemel olduğu raporda belirtilmiştir. Erkeklerin %44'ünün, kadınların da %36'sının en azından biraz düzenli olarak spor veya egzersiz yaptığı bulunmuş. Hiçbir zaman spor veya egzersiz yapmayanların oranı, erkeklerde %40, kadınlarda ise %52 olarak bulunmuş. İki cinsiyet arasındaki bu farklı durum, özellikle 15-24 yaş grubunda genç erkeklerin genç kadınlardan çok daha fazla düzenli olarak spor veya egzersiz yapma eğilimi göstermesiyle belirgin hale gelmiştir. Ayrıca bireylerin yaptığı düzenli aktivite miktarı yaş ile azalma eğilimindedir. Spor ve fiziksel aktiviteye katılım, daha düşük eğitim seviyesine sahip kişiler ve maddi zorlukları olanlar arasında ise daha az yaygındır (Eurobarometer 2018, 4).

Sosyodemografik değişkenler

Tablo 1. Egzersiz veya spor yapma oranı (% olarak) (Eurobarometer 2018, 12)

	Düzenli	Biraz Düzenli	Nadiren	Asla
AB28	7	33	14	46
Cinsiyet				
Erkek	8	36	16	40
Kadın	7	29	12	52
Yaş				
15-24	9	53	14	24
25-39	6	40	19	35
40-54	7	32	17	44
55 +	8	22	9	61
Eğitim				
15-	6	14	7	73
16-19	6	27	15	52
20+	9	43	17	31
Halen okuyan	10	63	11	16
Mesleki Durum				
Serbest Meslek	7	39	18	36
Yöneticiler	7	46	20	26
Diğer Beyaz Yakalı	4	40	19	37
Beden İşçileri	6	29	16	49
Ev işiyle uğraşan	5	18	10	67
İşsiz	10	26	14	49
Emekli	8	20	9	63
Öğrenci	10	63	11	16

15-24 yaş grubundakilerin çoğu (%62) düzenli veya biraz düzenli olarak, spor veya egzersiz yaparken; bu oran 25-39 yaş grubunda %46'ya, 40-54 yaş grubunda %39'a, 55+ yaş grubunda ise %30'a düşmektedir. Buna paralel olarak, hiç spor veya egzersiz yapmayanların oranı 15-24 yaşları arasında %24; 55 yaş ve üstü olanların %61 olarak belirtilmiştir.

Tabloda yaşa bağlı olarak eğitime devam etme durumlarına bakıldığında, eğitimine devam edenlerin daha yüksek oranda spor veya fiziksel aktivite yaptıkları görülmektedir. Bazı meslek kategorilerdeki kişilerin spor veya egzersiz yapma olasılıklarının ise daha yüksek olduğu görülmektedir. Yöneticilerin %26'sı hiçbir zaman spor veya egzersiz yapmamaktadır; bu oran diğer beyaz yakalı çalışanlarda %37, serbest meslek sahiplerinde %36, beden işçilerinde ise %49 olarak bulunmuş. Ev işleriyle meşgul olanların büyük bir kısmı da (%67) asla spor veya egzersiz yapmadığını belirtmiş.

Spor ve Diğer Fiziksel Aktivitelerin Yapıldığı Yerler

Katılımcılar arasında spora katılanların büyük çoğunluğunun (%40) park gibi dış mekanlarda spora veya fiziksel aktivitelere katıldıkları bulunmuş. Sporu evde yapanların oranı ise %32 olarak belirtilmiş. Bu bulgular 2013 verileriyle benzerdir. Bir spor merkezinde spora veya fiziksel aktiviteye katılma oranında artış varken (%4), evde bunu yapma oranında ise %4'lük bir azalma vardır (Eurobarometer 2018, 38).

Evde ya da park gibi herkese açık dış mekanlarda spor ve fiziksel aktivite yapma oranının daha yüksek olması, her kesimden bireyin sporun içinde olma çabasını göstermektedir. Genel anlamda spora ve fiziksel aktiviteye katılım – yukarıda belirtildiği gibi – azalsa da, bu aktiviteleri yapanların spor merkezlerini daha çok tercih etmeye başlaması sporun mekânsal anlamda değer kazandığını ortaya koymaktadır.

Cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyine göre oluşan farklılıklar raporda yer almaktadır (Eurobarometer 2018, 44). Erkekler ve kadınlar arasında nispeten az bir fark olduğu ancak erkeklerin bir spor kulübünde spor veya fiziksel aktiviteye katılma olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Kadınlar için %11 ile erkekler için %15). Kadınların ise evde spor ya da fiziksel aktivite yapma olasılıkları (%35'e %29 olarak) erkeklere göre daha yüksektir.

Spor kulüpleri ve spor merkezlerinin kullanımının özellikle 15-24 yaş arası erkekler arasında yüksek olduğu bulunurken (%26'dan ve %22'ye değişkenlik göstererek); bir parkta veya açık havada spor yapmanın veya fiziksel aktiviteye katılmanın, gençler arasında daha az yaygın olduğu bulunmuştur (15-24 yaş grubundakiler %30 iken; yaşlı gruplarında %38- 43 olarak değişkenlik göstermektedir). Aynı şey evde spor veya fiziksel aktivite yapmak için de geçerlidir (15-24 yaş grubundakiler için %24, 55 yaş üstü kişilerin için %38).

Eğitimin süresi arttıkça sağlık veya fitness merkezlerinde spora veya fiziksel aktiviteye katılımın arttığı ortaya çıkmıştır. 20 yaş ve üstü yaşlarda eğitime son veren kişilerin %18'i sağlık veya fitness merkezinde spor veya fiziksel aktiviteye katılırken; bu oran 16-19 yaşları arasında eğitimini bitirenlerde %12'ye, 15 yaş ve altı yaşlarda kadar eğitimini bitirenlerde %7'ye düşmektedir.

Kırsal kesimde yaşayan bireylerin evde spor veya fiziksel aktivite yapmaları daha olası iken (%40); büyük şehirlerde yaşayanların sağlık veya fitness merkezlerini kullanma olasılıkları daha yüksektir (%20). Düzenli spor yapanların (haftada en az 5 kez) %50'sinin park veya başka dış mekanlarda spor veya fiziksel aktiviteye katıldığı bulunurken; biraz düzenli spor yapanların (haftada 1 ila 4 arası) %23'ünün spor kulüplerinde bu aktivitelere katıldığı belirtilmektedir.

Kulüp Üyeliği

Katılımcıların %30'nun spor veya eğlence amaçlı fiziksel aktiviteye katıldıkları bir kulübün üyesi oldukları belirtilmektedir. Bu oran detaylandırıldığında; katılımcıların %12'si bir spor kulübünün üyesi, %11'i ise sağlık veya fitness merkezi üyesidir. Katılımcıların %3'ü gençlik, okul veya

üniversite gibi içerisinde spor faaliyetleri de içeren sosyo-kültürel kulüplerin üyeleridir. Diğer %7'si ise başka türden bir kulübe üye olduklarını belirtmiştir. Herhangi bir kulüp üyesi olan AB vatandaşlarının toplam oranı (%30), 2013'teki orandan (%24) yüksektir. Ancak bu tamamen diğer kulüp türlerine üye olduklarını söyleyen katılımcıların oranındaki bir artıştan kaynaklanmaktadır (%6'lık bir artış); spor kulüpleri, sağlık veya fitness merkezleri ve diğer sosyo-kültürel kulüpler için rakamlar 2013'ten itibaren değişmeden kalmıştır (Eurobarometer 2018, 46).

Cinsiyet ve yaş değişkenine göre değerlendirildiğinde; erkeklerin bir spor kulübüne üye olma olasılıklarının kadınlardan daha yüksek olduğu verisine ulaşılmış (%16 erkekler, %8 kadınlar). Özellikle genç erkekler arasında bu oran daha yüksektir. (15-24 yaş grubundaki erkeklerin %29'u, 55 yaş ve üstü erkeklerin %10'u) Kadınlar arasında ise yaş farkı spor kulübüne üye olmada daha az belirleyicidir (15-24 yaş grubundaki kadınların %11'i, 55 yaş üstü kadınların %6'sı spor kulübüne üyedir). Genel olarak da gençlerin yaşlılara göre spor kulübüne üye olma olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir (15-24 yaş grubunun %20'si, 55 yaşın üzerinde olanların %8'i bir kulüp üyesidir).

Kulüplere üyelik ile eğitim seviyesi arasında da bir ilişki bulunmuştur. Eğitimi 20 yaş ve üstü yıllarda bitirenlerin bir kulübe üye olma olasılıkları daha yüksek iken (%40), 16-19 yaşlarında eğitimini bitirenlerde bu oran %24, 15 yaşına kadar eğitimini bitirenlerde ise %18'dir. Bu durum hem spor kulüpleri hem de sağlık veya fitness merkezleri için geçerlidir.

Spora Katılmada Güdüleyici ve Engelleyici Faktörler

Spora katılım konusunda bireyleri güdüleyen ve engelleyen faktörler de yine yaş, cinsiyet ve eğitim değişkenleriyle beraber ele alınmıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi; spor ve fiziksel aktivitelere katılmada sağlık ve zindeliği (fitness) geliştirmek AB vatandaşları için ana hususlar olarak öne çıkmaktadır. Spora ya da fiziksel aktiviteye katılmanın en yaygın nedeni ise sağlığın iyileştirilmesi (%54) olarak bulunmuştur. Katılımcıların %23'ü de kilo kontrolünü vurgulamıştır. Diğer en yaygın nedenleri arasında zindeliği artırmak (%47), rahatlamak (%38), eğlenmek (%30) ve fiziksel performansı iyileştirmek (%28) yer almaktadır (Eurobarometer 2018, 51).

2013 anketinden bu yana bazı değişiklikler olduğu vurgulanmaktadır. Sağlıklarını iyileştirmek için spor ya da fiziksel aktivite yaptıklarını belirten katılımcıların oranında %8'lik bir düşüş olsa da, bu hala en yaygın cevaptır. Buna karşın zindeliği geliştirmek (to improve fitness) cevabında %7'lik, fiziksel performansı iyileştirmek cevabında ise %4'lük bir artış olmuştur.

Hem erkekler hem de kadınlar için sağlığı iyileştirmek, zindeliği artırmak ve rahatlamak en yüksek orana sahip güdüleyicilerdir. Buna karşın cinsiyete bağlı olarak farklı güdüleyiciler de belirtilmiştir. Örneğin; eğlenmek erkeklerde %33, kadınlarda %28; arkadaşlarla birlikte olmak erkeklerde %22 kadınlarda %16, rekabet faktörü ise erkeklerde %8 kadınlarda %2 oranında bulunmuştur.

Yaş gruplarına göre çeşitli güdüleyici faktörler sıralanmış; daha genç katılımcılar çok çeşitli güdüleyiciler belirtmiştir. 15-24 yaş arası katılımcılarda %29'luk oranla fiziksel görünümün iyileştirilmesi, %44'le eğlenmek, %33'le arkadaşlarla birlikte olmak en belirgin güdüleyiciler olarak bulunmuştur. 55 yaş üstü katılımcılar ise sağlığı iyileştirmeyi %57 oranla en büyük güdüleyici faktör olarak belirtmişler.

Eğitim süresi daha uzun süren katılımcılara (20 yaş ve üzeri yıllar) bakıldığında özellikle zindeliği (fitness) geliştirmek, %55'lik oranla öne çıkmaktadır.

Düzenli olarak spor ve fiziksel aktiviteye katılanların pek çok faktörden bahsettiği görülmüş. Örneğin, düzenli olarak spor ya da egzersiz yapanların %57'si; biraz düzenli yapanların %62'si zindeliği (fitness) artırmayı temel güdüleyici olarak belirtmiştir (Eurobarometer 2018, 56).

Araştırmaya göre spor veya fiziksel aktiviteye katılımdaki engeller konusunda katılımcıların

verdiği cevaplara ve oranlara bakıldığında zaman eksikliği %40 ile en çok ile sürülen nedenken; bunu motivasyon veya ilgi eksikliği (%20), bir engellilik veya hastalık (%14) durumu takip etmektedir. Bu tip faaliyetlerin pahalı olması (%7), rekabetçi faaliyetlerden hoşlanmamak (%6) ve yaralanma riskinden korkma (%5) gibi nedenler de öne sürülmüştür. Bulguların 2013 verileriyle benzerlik gösterdiği raporda belirtilmiştir (Eurobarometer 2018, 58).

Erkekler ve kadınlar arasında spora katılımı engelleyici faktörler konusunda belirgin farklılıklar yoktur. Erkeklerin düzenli spor yaptıklarını söyleme olasılıkları daha yüksek iken (%15 kadınlar, %19 erkekler); kadınların ilgi veya motivasyona sahip olmadıklarını söyleme (%19 erkekler, %22 kadınlar) ve bir engellilik veya hastalık durumları olduğunu söyleme olasılıkları (erkekler %12, kadınlar %16) daha yüksektir. 15-24 yaşları arasındakilerin, zaten düzenli olarak spor yaptıklarını söylemeleri en muhtemeldir (%25); bu oran özellikle 15-24 yaş arasındaki erkekler için yüksektir (%31).

Bazı farklı özellikler farklı yaş grupları arasında bulunmuştur. Orta yaş gruplarında spora engel olarak en sık zaman eksikliği (lack of time) vurgulanmıştır (25-39 yaş grubunun %55'i ve 40-54 yaş grubunun %51'i). Bir engellilik veya hastalığa sahip olmak, ilgi ve motivasyon eksikliği yaşlı insanlar için en yaygın engeldir (55 yaş ve üstü kişilerin %26'sı); ilgi ve motivasyon eksikliği ise yaşlı insanlar arasında %24 olarak ortaya konulmuştur.

Eğitimde daha uzun süre kalan kişilerin zaman eksikliğini engelleyici bir faktör olarak belirtme olasılıkları daha yüksektir. 20 yaş ve üstü yaşa kadar eğitim alan kişilerin %46'sı, 16 ile 19 yaşları arasında eğitimini tamamlayanların %41'i ve 15 yaşına kadar eğitimden ayrılanların %23'ü zaman eksikliğini vurgulamıştır. Ayrıca 20 yaş ve üzeri yaşlara kadar eğitime devam edenlerin %21'i düzenli olarak spor yaptıklarını belirtmiştir (Eurobarometer 2018, 63).

Sonuç: Bulguların Analizi ve Öneriler

Avrobarometre raporunun sonuç kısmında da yer aldığı üzere; AB üye devletlerinde fiziksel aktivitenin teşvik edilmek istenmesine ve fiziksel aktiviteye önem verilmesine rağmen, 2009 yılında yapılan araştırma AB'de "endişe verici derecede yüksek" fiziksel hareketsizlik oranlarını ortaya çıkarmıştır (Eurobarometer 2018, 85). Hiç spor veya fiziksel aktivite yapmayan Avrupalıların oranının; 2009'da %39, 2013'te %42, 2017'de %46 olarak bulunması endişeyi daha da artırmıştır. Raporda dikkat çeken bir diğer husus ise bireyin sağlığı ve iyiliği için sporun ve fiziksel aktivitenin önemi hakkındaki mesajın, AB nüfusunun büyük bir bölümüne henüz ulaşamamasıdır.

Spora katılım düzeyleri açısından; spora olan ilginin artılarından söz edilse de, sporun sağlık için faydalı olduğu pek çok araştırmada ön plana alınan konular olsa da bulgular bu durumla çelişmektedir. Özellikle yıllar içerisinde spora veya fiziksel aktiviteye katılım oranlarının genel olarak azalması bireylerin spor bilincinin istenilen seviyeye gelmediğini göstermektedir. Sağlık için spor ve fiziksel aktivite yapma eğilimleri yıllar içinde azalmakta ve bunun sonucunda da genel katılımı düşüş yaşanmaktadır. Spor; hatta düzenli denilebilecek spor ve fiziksel aktivite, aslında insan hayatında ciddi vakit ayrılması gereken faaliyetlerdir. Bireyler de bunu bildiği için 'zamanım' veya 'motivasyonum yok' şeklinde cevaplar vermiştir. Ayrıca "biraz düzenli" spor yapanların oranının genel olarak spor yapanlar içinde en yüksek paya sahip olması (%33) ve bu kategorinin çok geniş bir aralığı (haftada 1 ila 4 kez) kapsamaması, aslında spor yapma oranının görüldüğünden daha da yetersiz olabileceğini göstermektedir.

Spora katılım konusunda yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir düzeyine bağlı genel inanışların geçerli olduğu görülmektedir. Kadınlar (özellikle genç yaş gruplarında), erkek meslektaşlarına göre çok daha az aktifken; spora katılım genellikle yaşlı gruplarda çok daha düşüktür. Katılım seviyelerinin düşük eğitim seviyesine sahip olanlar arasında ve finansal olarak daha zor durumda olanlar arasında daha düşük olması da dikkate değerdir. Ancak burada "biraz düzenli"

kategorisi üzerinde bir kez daha durulmasında fayda vardır. Her değişkende en fazla yığılma ve oran farklılığı bu kategoridedir. Bu kategori haftada 1 ila 4 kez yapılan spor faaliyetlerini içermektedir. Dolayısıyla kategorinin aralığı oldukça geniş olduğu için *eğitim düzeyi artıkça spora katılım* artar veya *mesleğe göre spora katılım değişir* gibi çıkarımlar tam olarak geçerli değildir. Sonuçta bu kategoride hem haftada 1 kez spor veya egzersiz yapanlar, hem de 4 kez yapanlar yer almaktadır. Eğer “düzenli” (haftada en az 5 kez) kategorisinde daha çok yığılma ve değişkenler arası belirgin farklılıklar olsaydı spora katılım ile ilgili değişkenler arasında daha net bir ilişki olduğu söylenebilirdi.

Spor ve diğer fiziksel aktivitelerin yapıldığı yerler konusunda görülüyor ki, spor veya fiziksel aktivite daha çok doğrudan sporla ilgisi olmayan ortamlarda gerçekleşmektedir. Örneğin; parklarda, açık havada ve evde katılımlar fazladır ya da katılımcıların fiziksel aktivite olarak değerlendirdiği durumlar (okula, alış-verişe yürüyerek gitmek veya merdivenleri çıkmak gibi...) toplumsal anlamda sporla özdeşleşmiştir. Bu durum bireylerin sporu bir ‘rekabet’ ve ‘yarışma’ olarak görmediğini göstermektedir. Zaten son yıllarda bireyleri spora çekme amacıyla sporun o yönleri daha geri plana atılarak, sporu aslında herkesin yapabileceği faaliyetler (fiziksel aktivite, egzersiz, fitness gibi) olarak gösterip spor ve sağlık ilişkisi kurulmak istenmektedir. Bu bulgular da bu amacın bir ölçüde gerçekleştiğini göstermektedir.

Spor kulübü/merkezi/salonu gibi yerlerde spor ve fiziksel aktivite faaliyetlerini yürütmek ve buraların büyük sayılabilecek bir oranla (%30) bulgularda yer alması, spor ve mekân ilişkisini göstermesi açısından önemlidir. Son yıllarda bu mekanların sayısının kentlerde arttığını ve oldukça çeşitlendiğini – ki bulgular da bunu gösteriyor- görmekteyiz. Spor salonlarında veya merkezlerinde spor yapma faaliyeti önemli ölçüde kentsel mekân faaliyeti olarak ön plana çıkmakta ve bireyler için kentlerde bir statü aracına dönüşmektedir. Bu mekanların spor ve fiziksel aktivitenin yanında eğlence ve sosyalleşme (yeni arkadaşlıklar edinme gibi) yönlerinin de ön plana çıkması, bireyler açısından bu mekanları çekici hale getirmektedir. Ancak bu mekanlarda bulunmanın sosyodemografik açıdan farklılıklar sergilediği ve özellikle, eğitim seviyesi yüksek kişiler tarafından daha çok tercih edildiği görülmektedir.

Spora katılmada güdüleyici ve engelleyici faktörler bakımından ise bulgular gösteriyor ki, spor ve fiziksel aktivite yapmanın en önemli nedeni sağlığı korumaktır. Her ne kadar zindeliğin veya fiziksel kondisyonun, görünümün iyileştirilmesi ya da kilo kontrolü sağlama gibi güdüleyiciler de yer alsın, bunların da temel de sağlığa faydalı olduğunu belirtmek gerekir. Ancak bu güdüleyiciler aynı zamanda bedensel güzellik ve estetik amacıyla da ön plana çıkmaktadır. Özellikle genç erkeklerin bu güdüleyicileri belirtmesinin altında bu yatmaktadır. Eğlenmek ve arkadaşlarla birlikte olmak gibi güdüleyiciler de sporun tıpkı sinemaya gitmek, kafede oturmak gibi başka sosyal faaliyetlerle eş değer görüldüğünü göstermektedir. Zaman eksikliğinin spora katılımı engelleyici faktör olarak baskın olması ve eğitim düzeyine bağlı olarak bu oranın artması hem genel katılımın yıllar içinde azalmasını sağlamıştır hem de eğitim düzeyi ile spora katılım arasındaki ilişkinin her zaman pozitif yönde olamayacağını ortaya koymaktadır.

Gerek Avrobarometre raporunda yer alan nicel veriler gerekse de buna benzer şekilde tasarlanan spora ve fiziksel aktiviteye katılıma ilişkin başka çalışmalar konuya ilişkin oldukça kapsamlı ve yönlendirici bilgiler sunsa da, araştırmacılara sadece betimsel; yani neyin ne olduğu anlatan, karmaşık olan şeyler daha kavranabilir hale getiren, bir kişinin, olayın ya da durumun neye benzediğini ortaya koyan (Punch 2016, 15-16) bir analiz imkanı sağlamaktadır. Ancak spor alanının sosyolojik anlamda daha niteliksel analizlere ihtiyaç duyduğu açıktır. Sosyoloji biliminin kullandığı pek çok kuramsal yaklaşım kendimizin, dünyamızın ve hayatımızın günlük ve olağan olarak kabul edilen yönlerinin ne kadar alışılmışın dışında, karmaşık ve muğlak olduğu hakkında daha birçok şeyi anlama (Wallace & Wolf 2015, 22) adına yol göstermektedir. Bu bakımdan sosyoloji alanında da nitel yaklaşımın katkısına dikkat çekmek gerekmektedir.

Günümüzde oldukça karmaşık bir yapıya bürünmüş olan spora bu çerçeveden yaklaşmak önem arz etmektedir.

Bourdieu'nun (1995) da vurguladığı gibi modern sporun tarihsel koşullarını ve toplumsal olasılıklarını sorgulamak gerekmektedir. Çünkü spor geniş bir sektör olarak gelişmiştir ve sporun kendine özgü uzmanlar grubu, ürün ağı ve tüketim alışkanlıkları vardır. Spor ekonomik ve politik gelişmelerden etkilenmekle birlikte kendine özgü kronolojisi olan, görece bağımsız bir alandır. Sporun kendine has özellikleri, yasaları bulunmaktadır. Naturalistik sosyolojinin (makro; yapısal- işlevselci, çatışmacı yaklaşım gibi) yanında yorumlayıcı sosyolojinin de (mikro; sembolik etkileşimcilik, etnometodoloji, fenomenoloji gibi) ve hatta bu yaklaşımları bir arada ele alan (fail-yapı /mikro-makro bütünlüğü içinde) yaklaşımların da sporu analiz etmede kullanılabileceği dikkate alınmalıdır. Yaş, cinsiyet, eğitim/gelir durumu gibi değişkenleri nicel verilere indirgeyerek açıklamak değil, söz konusu değişkenleri toplumsal bağlamlarıyla birlikte ele almak konunun daha derin ve çok boyutlu niteliklerinin anlaşılmasına imkân verecektir. Örneğin; erkeklerin kadınlardan sayıca daha fazla spor faaliyetlerine katılması "*spor daha çok bir erkek işidir*" şeklinde yorumlanabilir. Bunun yerine bu durumun tarihsel ve toplumsal nedenleri üzerine eğilerek ve "*erkekler neden spor faaliyetlerine daha çok katılıyor?*" şeklinde araştırma soruları geliştirerek spor ve cinsiyet ilişkisi daha iyi açıklanabilir. Bununla birlikte bu çalışmada kullanılan Avrobarometre (Eurobarometer) anketine benzer araştırmalar da belli bir çerçeve çizmesi açısından önemlidir. Özellikle ülkeler düzeyinde yapılacak bu tarz çalışmalar araştırmacılara önemli açılımlar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Amman M. T. (2000). "Spor Sosyolojisi". Ed. H. C. İkizler, *Sporda Sosyal Bilimler* (2000) 85-149. İstanbul.
- Balcıoğlu İ. (2003). *Sporun Sosyolojisi ve Psikolojisi*. İstanbul 2003.
- Bek N. (2008). *Fiziksel Aktivite ve Sağlığımız*. Kaynak: <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/t43.pdf>
- Bourdieu P. (1995). "Spor Sosyolojisi Notları". *Hayalet Gemi* 25 (1995) 16-19.
https://hayaletgemiarsiv.files.wordpress.com/2017/08/hg25_72.pdf
- Coşkun R., Bayraktaroğlu S., Yıldırım E. & Altunışık R. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*. Sakarya 2017.
- Eurobarometer. (2018). *European Commission, Special Eurobarometer 472*. Kaynak: <https://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/82432>
- Fişek K. (1985). *Türkiye Spor Tarihi*. İstanbul 1985.
- Hovemann G. & Wicker P. (2009). "Determinants of Sport Participation in the European Union". *European Journal for Sport and Society* 6/1 (2009) 51-59. <https://doi.org/10.1080/16138171.2009.11687827>
- Lee J. (2015). "Sport, Physical Activity and Health". Ed. R. Giulianotti, *Routledge Handbook of the Sociology of Sport* (2015) 283-292. London.
- Maguire J. S. (2008). *Fit for Consumption Sociology and the Business of Fitness*. New York 2008.
- Punch K. F. (2016). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Ankara 2016.
- Seippel Ø. (2018). "Topics and Trends: 30 Years of Sociology of Sport". *European Journal for Sport and Society* 15/3 (2018) 288-307. <https://doi.org/10.1080/16138171.2018.1475098>
- Şenel A. (2008). "Olimpiyatlar, Yarışmacı Spor Gerçeği ve Eleştirel Spor Kuramları". *Bilim ve Gelecek* 53 (2008) 6-28.
- U.S. Department of Health and Human Services. (1996). "Physical Activity and Health a Report of the Surgeon General". Kaynak: <https://www.cdc.gov/nccdphp/sgr/pdf/sgrfull.pdf>
- Volkwein-Caplan K. A. E. (2004). *Culture, Sport, and Physical Activity*. New York 2004.
- Waddington I. (2007). "Health and Sport". Ed. G. Ritzer, *The Blackwell Encyclopedia of Sociology* (2007) 2091-2095. Malden.
- Wallace R. A. & Wolf A. (2015). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları : Klasik Geleneğin Genişletilmesi*. Çev. L. Elburuz & M. R. Ayas. Ankara 2015.
- Dünya Sağlık Örgütü (2010). "Global Recommendations on Physical Activity for Health". Kaynak: <https://www.who.int/dietphysicalactivity/global-PA-recs-2010.pdf>

İnternet Kaynakları

<https://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/index.cfm/General/index>

<https://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=SPECIAL>

